

IMITATIONSMALING

Lasering, ådring, marmorering

Forståelsen og interessen for at bevare og udvikle de gamle maleteknikker er stigende i disse år. Imidlertid må man være opmærksom på, at udførelsen kræver kunstnerisk fornemmelse og håndværksmæssig dygtighed, hvis resultatet skal blive vellykket.

Oplysningerne her henvender sig derfor hovedsageligt til fagfolk, der er interesseret i at få et nøjere kendskab til de tekniske detaljer. For lægmanden er der mulighed for at få indsigt i den håndværksmæssige teknik samt respekt og interesse for faget.

Her i landet nåede imitationsmalingen sit højdepunkt i 1700-tallet, hvor teknikken blev anvendt i stor udstrækning i barokkens og rokokoens pragtbygninger med de mange arkitekturdetaljer. I den efterfølgende, mere kølige, klassicistiske periode gik anvendelsen tilbage, men vandt på ny frem i sidste halvdel af 1800-tallet og blev her også brugt i mere almindeligt byggeri.

Dekorationsmaling

På indvendigt træværk har der tilbage i tiden været traditioner for en række særlige maleteknikker, som afspejler et ønske om at variere overfladerne og det æstetiske udtryk langt mere, end vi er vant til i dag. Ud over lakering er de vigtigste af disse: lasering, ådring og marmorering, hvortil kommer polering, mattering, krakelering, stafing, skabelonmaleri og forgyldning. Endelig kan malerfaget i særlige tilfælde diske op med det helt store illusionsmaleri: landskaber, skyer, tableauer og perspektiviske, falsk

Dekorations- og imitationsmalingen havde sin store opblomstring i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet, under den såkaldte 'historicisme', hvad der var medvirkende til at denne stilperiode fik et dårligt skudsmål af den efterfølgende generation. I modsætningen til barokkens, klassicismens og empirens interier med masser af imitationsmaling, var denne mere svulstig, overlæst, blank og skinnende.

tredimensionale dekorationer. Det er rent 'øjenbedrag' og kaldes derfor også med det franske ord: trompe-l'oeil – at snyde øjet.

Man kalder alt dette under ét for 'dekorationsmaling', et speciale indenfor malerfaget, der udøves af særligt uddannede dekorationsmalere, der naturligvis er udsprunget af den største gruppe, inden for faget, bygningsmalerne. En tredje gruppe malere, der for længe siden var integreret i malerfaget, var kunstmalere – med en glidende overgang til dekorationsmalere.

Imitationsmaling, bestående af lasering, ådring og marmorering, er således en særlig specialitet indenfor dekorationsmaleriet, hvor man, i modsætning til illusionsmaleriet, efterligner et andet materiale, f.eks. høvlet træ i fine træsorter, såkaldt årdring/træmaleri, eller poleret marmor,

ligeledes i eksotiske sorter, såkaldt marmorering/marmormaleri. Lasering er egentlig ikke en imitation af noget specielt, men teknikken er meget sammenfaldende med specielt ådring, og overgangsformerne flydende, så derfor tages denne teknik altid med under imitationsmaleriet.

Imitationsmaling består i sin grundform af en række forskellige teknikker, der alle benytter den faglige specialitet, at linoliemaling, men også flere andre malingstyper, kan udføres laserende, det vil sige at det enkelte lag ikke er helt dækkende, men tillader at man 'ser' ind gennem det laserende malingslag og ind på et lag, der ligger lidt dybere. Derved kan man dels skabe en slags optisk 'dybde' i malingslaget, en falsk tredimensionalitet, dels efterligne – imitere – ting fra naturen i maling, f.eks. høvlet træ årer, marmor, korroderet jern, skyer og meget andet. Alt sammen fordi man

lægger tynde halvgennemsigtige, laserende lag maling oven på hinanden og behandler overfladen med forskelligt værktøj, fordrivere, kamme eller piskere, så man ser og fornemmer de 'årer', der ligger dybere inde i poleret marmor eller høvlet træ.

Ønsker man nærmere oplysninger om udførelsen, udseende, tekniske og kvalitative specifikationer om de øvrige maleteknikker, fordi man har fundet spor efter disse i huset, eller fordi man af andre grunde ønsker at variere malerarbejdet i et interiør, kan man kontakte en erfaren malermester.

Pensler og værktøj til imitationsmaling: 6: schatteringspensel. 10: bølgemodler. 11: modlere i forskellige bredder. 13: ilægger til vandådring. 14: forskellige tildannede modlere. 15: ådrefordrivere. 16: ådrekamme af stål. 17: ådrekam af træ. 19: ådrelæggere før og efter opsætning i lim og shellak. 20: tildannet gummi til ådring. 21: vandådrelæggere i forskellige bredder. 22: ådrelægger i metal (gaffelpensel). Foto: Arne Bäck.

Lasering

Lasering var tidligere meget benyttet indenfor kunstmaleriet, hvor man på rene, dækkende kulører, ofte udført med temperafarver, opbyggede maleriet ved hjælp af gentagne laseringer for at opnå den eftertragtede gennemskinnelighed.

Den type lasering, vi her skal omtale, er den form, som benyttes i håndværksmaleriet, og som i princippet foregår ved, at man stryger et tyndt

lag farve på en i forvejen malet, tør flade, således at den underliggende farve skinner igennem.

Lasering kan udføres på følgende tre måder:

- Glat lasering uden synlige penselstrøg.
- Lasering med synlige spor af forskelligt værktøj.
- Flere laseringer oven på hinanden, der anvendes ved træ og marmorimitation.

Et farvelags laserende evne beror på en optisk virkning – lysets forplantning og refleks.

Et gennemsigtigt materiale (glas) bliver uigennemsigtigt, når det aflejres i mange små dele som f.eks. glaspulver. Den enkelte del er stadig gennemsigtig og lader lyset passere, men ved lysets stadige brydning gennem luften, der omgiver de enkelte glasstykker, bliver det så svækket, at det ikke mere kan trænge igennem, og glaspulveret bliver uigennemsigtigt. Fugter man derimod pulveret med vand eller olie, bliver det atter gennemsigtigt, for vand og olie virker ledende for lyset.

Det samme er tilfældet med farvepigmenter. Tørt pigment giver allerede i ganske tynde lag et dækkende udseende, fordi den luft, der er imellem de enkelte pigmentkorn, bryder lyset. I maleteknikken virker bindemidler som lim, mælk, øl, olie og plastdispersioner alle som lysledere, men den lysledende virkning er størst, hvor man anvender olie.

Vandige bindemidler, der i og for sig leder lyset godt, bortfordamper,

Ved lasering er sporene efter penselen og de trukne strøg det, der giver laseringen karakter. Farverne er ofte brun på gul bund som her, blågrå på hvid bund eller rød på hvid bund, men man kan i princippet lasere med alle pigmenter og farver.

hvorefter farverne igen bliver matte og uigennemtrængelig for lys.

Den laserende virkning genskabes ved fernisering eller lakering. Jo federe olien er, des større evne har den til at lede lyset, da den på grund af sin sværere konsistens er i stand til at optage færre pigmentdele end f.eks. en blanding af olie og terpentiner. Ved terpentintilsætningen bliver farvekornerne lejret tættere sammen, efterhånden som terpentinen fordamper, og laseringen bliver mere dækkende, til tider helt mat. Det vil sige, at magre farver dækker bedre end fede.

En lasering kan kun blive virksom, når der er stor forskel på bundens og lasurens farvetone. I malerfaget er det mest almindeligt at anvende mørk lasering på lys bund, men man kan ved at anvende lys lasering på mørk bund opnå meget smukke virkninger, hvilket man benytter sig af ved marmorering.

Det er ikke alle pigmenter, der egner sig til lasering; mange er for dækkende, og pigmentkornene har for lidt evne til at lade lyset slippe igennem. Andre pigmenter er mere transpa

rente, og af sådanne kan nævnes: terra di siena, guldocker, umbra, grønjord, pariserblåt, ultramarin og i tynde lag indigo, kraplak, karmin, kasselerbrunt og bensort.

Olielasur

En olielasurfarve tillaves af: 1 del linoliefernis (kogt linolie), 3 dele fransk terpentint, lidt sikkativ og lidt kridt eller satin (pibeler). Kridt- eller sikkativtilsætningen sikrer, at farven ikke flyder sammen.

Heri udrøres de laserende pigmenter eller tubefarver. Lasurfarven må endelig ikke blive for fed (olieholdig), da de efterfølgende laseringer eller færdiglakeringer kan revne på en for fed bund. Der må påregnes 2-3 døgnstørretid mellem hver behandling.

Vandlasur

Vandlasur bruges navnlig på møbler og indvendigt arbejde som f.eks. glatte døre og paneler. En ådring i vand er hurtigere at udføre end ådring i olie, men man må være rutineret for at kunne ådre i vand på grund af den hurtigere tørring.

Vandlasur besidder en stor fordel frem for den mere fede olielasur: den indeholder ikke så fede bindemidler. Der bliver kun et tyndt lag farve tilbage, når vandet er fordampet.

Overfladen bliver renere og glattere, i modsætning til olielasuren, der indeholder en hel del kridt og feris, som efter at terpentinen er fordampet, står tilbage mere eller mindre ophøjet i det mønster, ådringen har dannet. Desuden bliver den efterfølgende lakering på møbler ofte afsluttet med nedslibning og polering eller silkeslibning med pulveriseret pimpsten i olie eller sæbevand.

De træsorter, der med fordel kan ådres i vand, er nød, elm, birk og mahogni.

En vandådring kan virke mere inspireret og levende end olieådring, hvilket også gælder for de efterfølgende laseringer. Det skyldes den hurtige arbejdsmåde, som ikke levner tid til nusseri. Det hele må planlægges og udføres i én arbejdsgang.

Man kan også kombinere en olie- og vandådring ved f.eks. at lægge ådringen i vand og efterlasere i olie eller omvendt – ådre i olie og lasere i vand.

En ådre- og lasurfarve i vandteknik tilberedes ved at udrøre farvepulverne tykt i vandet og tyndt med øl, kærne- eller skummetmælk (gammel metode). Det bruges mest at tilsætte farven lidt udrørt dekstrin, kartoffelstivelse.

De mest anvendte farver til ådring er terra di siena – naturel og brændt; umbra naturel, brændt umbra samt druesort og kasselerbrunt. Sort og kasselerbrunt kan være vanskelige at udrøre i vand, for de fedter. Man kan i stedet udrøre i lidt sprit eller tilsætte et par dråber affedtningsolie (ricinusolie).

Vandlasurfarve (såkaldt skumrefarve) bruges mest til ådring, og bindemidlet kan være øl, skummetmælk eller udrørt dekstrin. Farvepulveret udrøres tykt i vand og tilsættes bindemiddel, indtil blandingen er smittefast. Øl er anvendeligt på grund af indhold af dekstrin og sukker; mælk på grund af sit indhold af mælkesukker og kasein. Såfremt en vandlasurfarve kryber på en for fed bundfarve, kan dette afhjælpes ved tilsætning af lidt oksegald eller sprit, der virker emulgerende.

Ådring

Træådring er en meget gammel malleteknik – de ældst kendte eksempler findes på de omkring 4000 år gamle ægyptiske sarkofager.

Ådringsteknikken kan stort set deles i to hovedformer:

- Den rene imitationsteknik, hvor hovedformålet er at efterligne en speciel træsort.
- og den anden form, hvor man ikke søger en ren imitation, men mere en dekorativ virkning.

Man bruger i begge former de samme materialer, farver og værktøjer. Den sidste metode var mest almindelig i størstedelen af 1700-tallet og er ofte præget af store, grove tegninger; i århundredets slutning bliver ådringen mere naturalistisk og udvikledes særligt i Frankrig, da man begyndte at indføre oversøiske træsorter, specielt mahogni. Den store periode for træimitation er fra midten af 1800-tallet frem til 1920-30.

Emnet, der skal ådres, indstryges med en mager oliefarve eller akrylfarve, der i tone er tilpasset den træsort, der skal efterlignes, f.eks. grågul okkerfarve for egetræ, rødgul for mahogni samt svag hvidgul til ahorn og elmetræ.

Ådring udføres enten i olie- eller vandlasur. Hvornår man skal anvende de forskellige teknikker, afhænger af det emne, man vil ådre. Det vil være naturligt at anvende olieteknik, når det drejer sig om udvendigt træværk eller træværk, der er stærkt profileret og samtidig udsat for sol og varme. Med olieteknik har man bedre mulighed for at holde arbejdet rent, dvs.

undgå at det bliver grumset ind mod f.eks. profiler. Man kan arbejde i et roligere tempo, da olielasur ikke tørrer så hurtigt som vandlasur.

Ådrefarven tillaves med olierevet kridt, ca. 1/3 kridt, 2/3 terpentin og lidt tørrelse. I kridtet udrøres olierevne farver eller tubefarver. Derefter linder man med lidt fernis, tynder med vegetabilsk terpentinolie (f.eks. fransk terpentin) og tilsætter lidt tørrelse.

Ved ådring af egetræ kan man anvende følgende metode:

Først stryges træet ind med ådrefarven, kernetræet lægges op med modler og fordriver. Åretegningen skubbes op med et stykke tildannet læder eller kanten af en smal ådrekam omviklet med et stykke stof, og derefter kæmmes med fin stål kam fra neden og oppefter.

Sidetræet trækkes til mod åretegningen med modler og kæmmes med en grov stål kam omviklet med lærred, vædet med vand. Til sidst gås tilkæmningen efter med en støvekost eller fordriver for at bryde de langsgående årer.

En anden gammel og mere krævende metode er at lægge kernen med tynd kridtlasurfarve med ådrelæggen på den tørre, indstrøgne bundfarve og kæmme med fin stål kam. Efter gennemtørring indstryges med frisk tillavet kridtlasurfarve i samme farvetone som ådrefarven. Der stryges ind over kernetræet (åretegningen) og tages lysere op i selve kernen, og herefter trækkes til i sidetræet mellem åretegningen.

Skillelinien mellem den lagte ådre og tilkæmningen må gøres så tilpas

usynlig som mulig. De mørke og lysere spejl, der er så karakteristiske i egetræ, lægges henholdsvis med ådrelæggen på bundfarven eller på denne, når lasuren har sat sig. For de lyse spejls vedkommende tages disse op i den våde lasurfarve med tildannet læder eller en negl omviklet med stof.

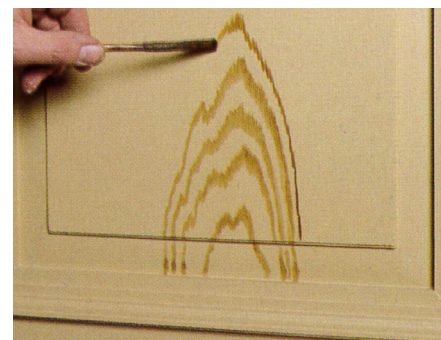
Efter god tørretid kan efterlasering udføres i olie- eller vandlasur.

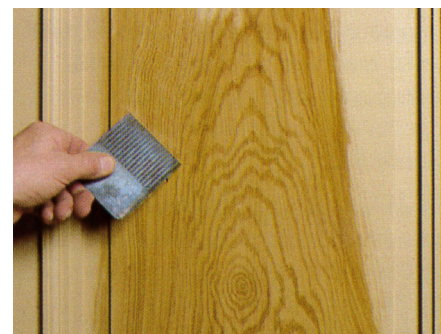
Egetræsådring er nok den mest udbredte. Her ses den på et brystningspanel, men døre, trapper og loftbjælker kan også være egetræsådrede.

Især døre, indfatninger og paneler er ofte ådrede. Og derefter lakerede for at få en helblank eller halvblank overflade.

Ådren lægges med ådrelæggen

Ådren skummes ind med lasurfarve, og kæmmes. Foto: Niels Elswing.

Ådring er et krævende håndværk, da man skal kende sine materialer og deres særlige egenskaber til bunds.

For at kunne holde må al lasering lakeres. Man tyndlakerer først med en god, hårdttørrende lak, såkaldt slibelak, i forholdet 1 del lak til 2 dele terpentin. Herefter mellemslibes med fint sandpapir for at fjerne støv og fnug fra klude og værktøj, og klarlakering udføres. Mest anvendt til ådring er silkeglanslak eller matlak.

Dekorationsmaling kan også i dag benyttes til at skabe en særlig rumeffekt i et rum - her bliver et smalt rum 'udvidet' med en søjlebåret, åben italiensk loggia, med 'himmeludsigt'. Dette gør det lille rum knapt så trykkende.

Marmorering

Man må antage, at marmorering (marmormaleri) har været udøvet i Europa gennem flere tusinde år. Fra udgravninger i Grækenland har man i huse fra omkring 1500 før vor tid fundet rester af marmorering.

Når man har marmoreret helt op i vor tid, har det ikke altid været af mangel på ægte marmor, men nok så meget af rent dekorative hensyn. I Italien, der som bekendt er rig på marmor, er teknikken blevet anvendt i bygninger, der ellers er indrettet uden tanke på omkostning. Man kan her finde marmormaleri udført endog lige op til den ægte sten.

Rundt omkring i kirker, slotte og herregårde finder man marmormaleri, der i sin udformning er af stor skønhed, navnlig i barokken, hvor marmore-

En diskret marmorering på denne trappes stødtrin giver dels trappen et arkitektonisk løft, dels vil de ofte forekommende pletter efter skosnuder falde sammen med marmoreringen. Det samme gælder kakkelovnsnichen, hvor marmoreringen hæver rummet stilmæssigt, men samtidigt slører den tilsoning, der hurtigt kommer her. Så dekorationsmaling kan også have en praktisk, vedligeholdelsesmæssig mening.

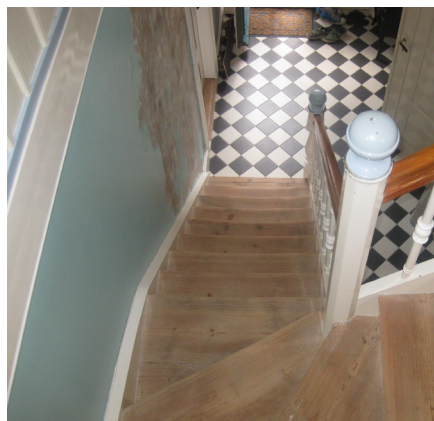
ringen nåede en fuldkommenhed som aldrig før, og hvor form og farve helt var fri fantasi. Marmorering kan være udført i oliefarve, limfarve eller akrylplastteknik. De gamle, limfarvede ovenpladser var ofte duppet, stænket i op til flere farver eller marmorerede.

Det kræver stor øvelse og sikkerhed at arbejde i denne teknik, da resultatet først ses endeligt, når farverne er tørret op. Derfor må alle farver tillaves hver for sig, tilsættes lim, tyndes og under optørring prøves for gnidefasthed og farveholdning. I limfarve er der ikke den mulighed for efterbehandling med schattering (skygevirkning eller udtoning af farver) og laserende virkemidler, som oliemaleriet rummer.

Ved marmorering i oliefarve er det en regel, at bundfarven skal være hvid, grå eller sort og tyndt strøget. Som strygefarve anvendes bedst en zinkhvidtoliefarve. Marmoreringsfarverne er de sædvanlige jord- og mineralfarvede pigmenter, der bedst svarer til farverne i den marmorsort, man ønsker at efterligne. Som hvid farve er zinkhvidt at foretrække på grund af dens laserende virkning og evne til at tørre hårdt og fast op.

Fremgangsmåden er, at emnet, der skal marmoreres, indstryges med en mager olie- eller akrylfarve, der i tone er lidt lysere end bundfarven i den sten, som skal efterlignes. Man maler direkte fra paletten, hvor man i paletkoppen har en blanding af olie og terpentin. I den naturalistiske marmorering bruger man meget at lasere for at opnå bløde schatteringer samt dybere og lettere farvetoner. En sådan lasurfarve tillaves af 1 del linoliefernis, 3 dele fransk terpentin og lidt sikkativ. Samme lasur bruges også ved marmorering på tør bund.

Mange marmorsorter males også vådt i vådt på den i forvejen indstrøgne bundfarve. Ved denne teknik males også direkte fra paletten, men her har man i paletkoppen kun ren terpentin, da indstrygningsfarven er tilsat den fornødne olie og sikkativ. De helt lyse og hvide marmorsorter, som er vanskelige at mat- eller klarlakere på grund

I dette trapperum fandt husejeren ved afrensning af væggenes plasticmaling en meget smuk og karakterfuld marmorering på væggen, udført i tempera. En gråhvid marmorimitation med store stenblokke og en grårosa marmorering, der skal forestille et smallere bånd.

af eftermørkning og gulning af lakken, bliver som regel udført i følgende matoliefarve: 1 del tørt zinkhvidt udrørt tykt i terpentin og 1 del oliereven zinkhvidt blandes og tilsættes lidt tørt kridt, linolie og lak.

I denne farve marmoreres og efterduppes. Arbejdet står herefter færdigt uden nogen form for efterbehandling. Det var tidligere almindeligt at voksmattere eller efterbehandle marmorerede vægge med kærnemælk og duppekost. Denne metode har den fordel, at når væggen blev snavset, kunne matteringen afvaskes og fornyes.

Ved marmorering i nyere materialer som akrylplastmaling er fremgangsmåden den samme som ved oliefarve; kun må der påregnes en hurtigere arbejds gang på grund af materialets hurtige tørring. Det kan til dels afhjælpes med forskellige forhalingsmidler, der kan fås i handelen.

Ved marmorering på tør, opstrøget bund er fremgangsmåden som ved limfarve. De forskellige pigmenter udrøres i vand, tilsættes plastbinder og lysnes med plastindstrygningsfarverne. Man kan også med fordel bruge færdigtilliberede akryltubefarver.

Følgende pigmenter er anvendelige i lim-, plast- og olieteknik:

- Hvide: kridt, zinkhvidt og titan-hvidt.
- Røde: italienskrød, engelskrød, caput mortuum, brændt okker, cinnober og kraplak.
- Gule: gul okker, mørk okker, guldokker, zinkgul, kromgul og oxydgul.

- Grønne: kromiltegrøn, permanentgrøn, kallegrøn (limfarve).
- Blå: ultramarin, koboltblå, parisserblåt, kalleblå (limfarve).
- Sorte: mineralsort, elfenbenssort.
- Brune: kasselerbrun (van Dyck brun, kölnner umbra), umbra (naturel, grønlig, rødlig, gullig og brunlig) samt brændt umbra.

LITTERATUR OG LINKS

Litteratur

Det malede rum. Materialer, teknikker og dekorationer. Line Bregnhøj. Forlaget Historismus. 2010

Historiske Maleteknikker. Ådring og Marmorering. Arne Bäck. Teaterforbundet i Danmark. 1993

Marmorering og Aaring i Naturlig og Antik eller Stillistisk Udførelse. Jean Svensson, Gregor Poulsson (red.) Håndværkets bog, Malerfaget, København 1935

Links

Information om Bygningsbevaring:
www.kulturstyrelsen.dk/information-om-bygningsbevaring/

- Overfladebehandling af indvendigt træværk
- Farveundersøgelser

Anvisninger til Bygningsbevaring.
 Center for Bygningsbevaring i Raadvad
www.bygningsbevaring.dk

- Lasering med linoliemaling
- Maling på træ med linoliemaling
- Linoliemaling på puds
- Forgyldning
- Maling med temperafarver

KOLOFON

Titel

Imitationsmaling – lasering, ådring, marmorering

Oplæg

Tekstoplæg: Arne Bäck, malermester.
 Foto: Hvor intet andet er nævnt, Søren Vadstrup, arkitekt m.a.a. Center for Bygningsbevaring

Copyright, redaktion og udgiver

Kulturstyrelsen, Kulturministeriet

Opdateret

Juni 2012 Søren Vadstrup, arkitekt m.a.a., Center for Bygningsbevaring

Yderligere oplysninger

Kulturstyrelsen
 H.C. Andersens Boulevard 2
 1553 København V
 Telefon 33 73 33 73